

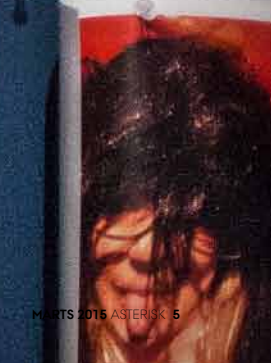
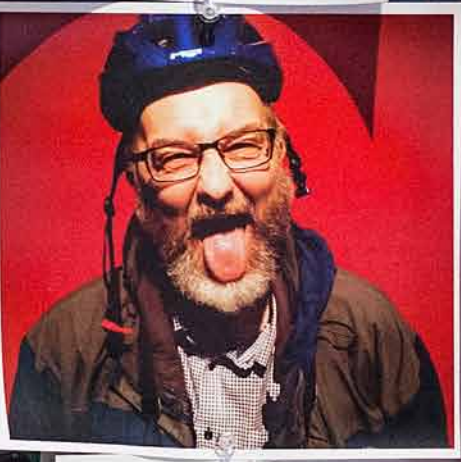
Er æstetik en løftestang for læring?

Af SIGNE TONSBERG

Æstetiske læreprocesser og discipliner som drama, billedkunst, musik og dans er blevet klemmt i en snæver læringsdagsorden. Nu er æstetiske læreprocesser i stigende grad på vej ind i varmen. Med god grund, viser både pædagogisk, didaktisk og neuroæstetisk forskning.

JESPER RAAS

FINGERMALING. Rollespil. Rytmik. Ord for en række æstetiske discipliner, der af og til bruges nedladende. Men der er god grund til at tage æstetiske fag og læreprocesser alvorligt. Hør bare her: Gennem 12 år fulgte forskere fra University of California 12.000 skolebørn, som havde henholdsvis meget og lidt undervisning i drama, musik, dans og billedkunst. Resultatet var klart: De børn, der fik god og rigelig undervisning i de æstetiske fag, klarede sig senere bedre end andre børn, såvel fagligt, socialt som økonomisk. Senere i livet fik de højere uddannelser, bedre jobs, viste større engagement i frivilligt socialt arbejde og havde flere venner.

Undersøgelsen viser, at æstetiske fag og det at inddrage æstetiske læreprocesser påvirker børns udvikling og læring, ikke bare i nuet, men også langt ind i fremtiden.

Æstetiske læreprocesser kan foregå både i de æstetiske fag, som har deres egne timer på skoleskemaet i form af fx musik og billedkunst. Men æstetiske læreprocesser kan i høj grad også gøres til en del af alle andre fag på skoleskemaet ved fx at arbejde med dramatisering og rollespil i dansk, billedkunst i matematik, musik i sprogfag etc.

Æstetiske læreprocesser er i sig selv berigende og dannende. Men de kan også gavne børn og unges læring og udvikling – ikke bare i de æstetiske fag, men også i andre fag, fordi der kan være en transfer-effekt, påpeger Merete Sørensen, der er lektor på UC Sjællands pædagoguddannelse og netop har afleveret ph.d.-afhandling på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Hun har hele sit arbejdsliv både som skuespiller, pædagog og forsker beskæftiget sig med æstetiske læreprocesser.

»Det æstetiske har sit eget potentiale, og derudover er det dokumenteret, at fx det at arbejde med drama har tydelige transfer-effekter til udvikling af sprog og literacy. Det særlige ved den æstetiske læringsmåde er, at når vi udtrykker os æstetisk gennem fx drama, musik og billedkunst, går vi igennem en fortolkningsproces. Vi reflekterer, sorterer og skaber mening i vores indtryk ofte i fællesskab med andre og udveksler idéer og synspunkter,« forklarer Merete Sørensen.

Den proces vender vi tilbage til.

Solnedgang og samtalekøkken

Men hvad er det æstetiske egentlig? Er det en smuk solnedgang? Et Picasso-maleri? Et lækkert nyt samtalekøkken i douce farver? Ja, på

en måde. For det æstetiske bliver brugt som et meget bredt begreb og i stigende grad som en betegnelse for noget lækkert eller pænt, pointerer Anne Maj Nielsen, der er lektor og afdelingsleder på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) og står bag bogen 'Æstetiske læreprocesser'.

»Grundlæggende er æstetik en sanselig erkendelse forbundet med en form for kulturel formgivning. Noget kan godt være sanseligt uden at være æstetisk. Fx kan jeg sanse, at temperaturen stiger, eller at min vinduesvisker pludselig falder af, men det gør det ikke til en æstetisk erkendelse eller oplevelse. Forskellen på æstetisk og sanselig er, at det

JESPER RAIS

»Det lader ikke til, at der er betydelig forskel på, hvordan **hjernen** beregner, om du kan lide et glas juice, udseendet af et ansigt eller et kunstværk.«

Hjerneforsker **Martin Skov**

æstetiske ikke er forbundet med hændelsen, men med *perspektivet på* hændelsen,« forklarer hun.

Man kan altså godt have en sanselig oplevelse, uden at den er æstetisk. En smuk solnedgang eller den meditative lyd af bruisende bølger er ikke æstetiske, før de bliver bearbejdet. Bearbejdningen af solnedgangen kan være, at nogen tager et foto, maler et maleri eller komponerer et stykke musik med inspiration i solnedgangen eller bølgebruset. Merete Sørensen ser æstetik som en udtryksform – et sprog.

»Æstetik er et sprog, der knytter sig til de kunstneriske udtryksformer, og som vi bruger til to ting: At kommunikere og udtrykke os med og til at reflektere med,« siger hun.

Sans og skab selv

Æstetik og æstetiske læreprocesser består af *indtryk* og *udtryk*. Et indtryk er fx, når vi ser et teaterstykke eller en kunstudstilling. Udtryk er, når vi selv har fingrene i materialerne og bearbejder vores oplevelse ved at skabe noget nyt. Fx har Mikael Kvium for nylig udstillet på kunstmuseet ARoS. I slutningen af udstillingen får publikum selv mulighed for at lave deres egne billeder.

»Det er et eksempel på en forbilledlig måde at arbejde med den professionelle kunst på. At børnene kan opleve den sammen med deres lærer og bagefter bruge den som afsæt og inspiration til at lave deres eget. Det giver en helt anden slags læring, når man både iagt-tager og sanser og selv aktivt skaber noget,« forklarer Merete Sørensen.

At kigge eller bide i æblet

Det kan hjerneforskningen og neuroæstetikken bekræfte. Der er nemlig stor forskel på, hvordan hjernen reagerer på æstetiske oplevelser afhængigt af, om vi er tilskuere eller deltagere. Det er helt enkelt forskellige dele af hjernen, der aktiveres, forklarer hjerneforsker og neuroæstetiker Martin Skov.

»Der er ikke ekstremt meget forskning i feltet, men vi ved, der er forskel på, om vi betragter noget passivt, eller om vi er involveret og engageret i en genstand. Hvis vi fx beder folk om at kigge på et foto af et æble og sige, hvad de synes, så aktiverer vi udelukkende deres visuelle system og deres viden. Men hvis vi beder folk om at tage en bid af æblet og sige, hvad de tænker, så aktiverer vi både deres viden, følesansen, det visuelle system og duft- og smagssystemet i hjernen. Og det påvirker og forstærker oplevelsen,« forklarer Martin Skov.

Han har de sidste ti år med en scanner på Hvidovre Hospital kigget på hundredevis af hjerner og observeret, hvad der sker i hjernens krinkelkroge og nervebaner, når vi kigger på kunst eller på anden måde oplever noget æstetisk. Formålet er at blive klogere på, hvad kunst og æstetik egentlig gør ved hjernen.

Den æstetiske hjerne

Så han må også have svaret på, om vi er født med en æstetisk sans, eller er det en forfinet egenskab, som vi opelsker. Martin Skov forklarer, at alle pattedyr – fra mus til prima-

»En æstetisk læreproces er en kreativ proces, hvor børnene bearbejder indtryk og skaber æstetiske udtryk for herigennem at udvikle ny forståelse.«

Lektor **Merete Sørensen**

ter og mennesker – fødes med evnen til at bedømme, om vi kan lide eller ikke kan lide noget. Det er nødvendigt for overlevelsen, så vi fx vælger en egnet partner eller undgår at spise noget giftigt.

»Den menneskelige hjerne fødes med de grundlæggende strukturer, der er nødvendige for at *tagge* det, du oplever, og beregne hvilken værdi, det har. Men en stor del af den æstetiske sans er også tillært og bygger på de erfaringer, vi får. Så både og: Den æstetiske sans er medfødt, men den påvirkes af de oplevelser og erfaringer, du får.«

Alle pattedyr har et belønningssystem i hjernen, der giver emotionelle reaktioner på sansoplevelser.

»Det lader ikke til, at der er betydelig forskel på, hvordan hjernen beregner, om du kan lide et glas juice, udseendet af et ansigt eller et kunstværk. Det ser ud til at fungere på samme måde ved, at den centrale del af hjernen – belønningssystemet – laver beregninger på baggrund af sansindtryk. Og de molekyler og stoffer, som fx dopamin, som hjernen bruger, har vi også til fælles med andre pattedyr,« forklarer han. >

ÆSTETISKE LÆREPROCESSE HAR KLAR EFFEKT

Flere nyere forskningsprojekter cementerer, at æstetiske læreprocesser har en klar effekt på børns læring.

1

Æstetiske fag giver større engagement, højere uddannelser, bedre jobs og flere venner

I 12 år har professor James S. Catterall fra University of California fulgt 12.000 skolebørn. Den ene gruppe modtog 'art rich' undervisning og den anden gruppe 'art poor' undervisning. Konklusionen er, at de børn, der fik en god og rigelig undervisning i musik, drama, dans og billedkunst, klarede sig bedre end den anden gruppe børn både fagligt, socialt og økonomisk. De var fx mere engagerede i frivilligt, socialt arbejde, fik højere uddannelser, bedre

jobs og faktisk også flere venner. Og så fik de selvfølgelig også flere aktive og passive kunstoplevelser.

James S. Catterall: Doing well and doing good by doing art. Imagination Group Books, Los Angeles 2009

2

Dårlig kunstundervisning gør mere skade end gavn

Anne Bamford fra University of the Arts i London står bag den indtil nu mest omfattende undersøgelse af kvaliteten og effekten af undervisning i de æstetiske fag. Det er en UNESCO-undersøgelse, der foregik i 60

lande. Bamfords resultater viser, at undervisningen i de æstetiske fag skal være god, ellers gør den mere skade end gavn. Undersøgelsen viser også, at undervisningen i de æstetiske fag både skal have en vis volumen og frekvens for at have en effekt på børnene og deres læring. Bamford anbefaler fem timers undervisning i æstetiske fag om ugen på alle klassetrin. Undersøgelsen konkluderer også, at god undervisning i de æstetiske fag fremmer børns tilegnelse af fx sproglig literacy. Den viser, at eleverne i de lande, hvor skolerne har flere æstetiske fag på skemaet, klarer sig bedst i både matematik, læsning og naturfag, som jo er nogle af de discipliner, som fx PISA-undersøgelsen tester.

Anne Bamford: The Wow Factor. Global research compendium on the impact of the arts in education. Waxmann 2006

3

Drama gør børn bedre til Lissabon-kompetencer

DICE er en stor toårig EU-undersøgelse om drama, der blev gennemført i 2008 i 11 lande. 4.475 børn og unge deltog. Undersøgelsen konkluderer, at børn og unge kan udvikle og får styrket de såkaldte Lissabon-kompetencer, når de arbejder med drama og teater. Lissabon-kompetencerne er blandt andet evnerne til at udtrykke sig på sit modersmål, det at lære at lære, at have social og samfundsmæssig forståelse og engagement, kulturel forståelse og entreprenørskab. Hovedkonklusionerne i DICE-undersøgelsen bakes op i en grundig metaundersøgelse 'Mute those claims', som to forskere fra Harvard University står bag.

Den giver klart forskningsmæssigt belæg for, at drama styrker børns udvikling af literacy, som er evnen til at læse, skrive, forstå, bruge og vurdere tekst.

Comenius Multilateral Project: Making a World of Difference. A DICE resource for practitioners on educational theatre and drama. DICE Consortium 2010 www.dramanetwork.eu/file/Education Resource long.pdf

Winner, Ellen & Monica Cooper. Mute Those Claims: No Evidence (yet) for a Casual Link between Arts Study and Academic Achievement. The Journal of Aesthetic Education 34, 2000 www.jstor.org/discovier/10.2307/3333637

Kilde: Merete Sørensen på baggrund af Benny D. Austrings artikel: 'En barndom rig på kunst giver samfundsmæssig bonus' i »Børn Kunst Kultur – i en hverdag der dur« bind 3, Kulturstyrelsen, København 2014.

COLOURBOX

Det andet aspekt, som Martin Skov og hans kolleger kigger på, er, at mennesker i et omfang hvor ingen andre dyr kan være med, omformer verden, så den kommer til at se interessant ud eller giver en oplevelse. Det, vi gør, når vi indretter os, hænger noget pænt på væggene, vælger tøj, frisurer, sofabord eller sætter toner sammen til musik. Og den kode er endnu ikke knækket.

»Mennesket er i stand til at ændre på sin egen emotionelle indretning. Som forskere vil vi gerne finde ud af, hvad der er særligt ved vores hjerne, som gør at vi bruger meget energi til at omforme verden, og det er vi i gang med,« siger Skov og lover, at han ved mere om 20 års tid.

Hop ind i teksten og vær den

Filosoffen og æstetikeren Mikel Dufrenne skelner mellem at se på genstande som tekniske objekter eller æstetiske objekter. Flertallet af ting i vores hverdag kan være begge dele. Lad os fx tage en gaffel: En plastikgaffel i en grillbar er et teknisk objekt, der gør det muligt at få noget mad transporteret ind i munden. En gaffel designet af Georg Jensen er derimod både et æstetisk og et teknisk objekt. Den opdeling i tekniske og æstetiske objekter kan overføres til æstetiske læreprocesser i undervisningen, påpeger Anne Maj Nielsen.

»Du kan som underviser være så fokuseret på det tekniske perspektiv og blive for optaget af, at der er noget, der skal læres som en slags mekanik. Men hvis du kun bliver

»De æstetiske fag er underkendt i store dele af den vestlige verden. Jeg håber, at de kan komme til at spille en større rolle.«

Lektor **Merete Sørensen**

i det teknisk-faglige, kan det være svært at åbne eleven for læring,« forklarer hun og pointerer, at den tyske pædagog og didaktiske tænker Wolfgang Klafki taler om at åbne faget, så eleven åbner sig for det.

»Og det er lige præcis det, æstetiske læreprocesser kan,« siger Anne Maj Nielsen.

Hun peger på en klassisk situation i danskundervisningen, hvor eleverne har læst en tekst.

De er måske blevet berørt af den, men i undervisningen skal man tale genrer og kategorisere teksten.

»Ved straks at bevæge sig ind i de faglige begreber kan man komme til at fjerne magien og tale om teksten i stedet for *ind i*

den. Dermed bliver teksten et teknisk objekt frem for et æstetisk objekt,« forklarer hun og henviser til kollegaen Mads Haugsted, der har arbejdet med drama og improvisation i dansk til at åbne teksterne op. I stedet for at lave en klassisk personkarakteristik kunne eleverne lave et rollespil, hvor hovedpersonen fra novellen står i et dilemma og finde ud af, hvordan han ville reagere.

»Det, vi kan huske, er som regel noget, vi har været personligt involveret i på en eller flere måder. Hvis vi måler på, hvad man kan huske, og hvad der giver mening, så kan æstetiske læreprocesser og ting, der forbinder sig med oplevelser, bidrage til, at det faglige indhold og oplevelserne huskes bedre,« siger Anne Maj Nielsen.

Vi husker det, vi kan lide

Den pointe bekræfter hjerneforsker Martin Skov. Generelt fungerer og lagrer læring sig nemlig bedre, hvis der er en positiv *reinforcement*, som det hedder i adfærdspsykologien. Altså en forstærkende og motiverende faktor, der gør, at man får noget behageligt ud af en handling.

»Det er også den simple forklaring på, hvorfor det er svært at lære noget i skolen, som der ingen nydelse er forbundet med. Dét er hjernen grundlæggende ikke interesseret i eller motiveret for,« siger Martin Skov og understreger, at han ikke har forsket specifikt i læring. Hans vurdering er, at hjerneforskningen fortsat har meget at afdække i forhold til, hvordan læringsprocesser bliver påvirket, når vi inddrager æstetiske komponenter.

Men flere ting ved vi allerede. Martin Skovs neuroæstetiske forskning viser for eksempel, at vi har nemmere ved at huske ting, vi enten synes om eller ikke bryder os om. I et simpelt forsøg viste han folk billeder af forskellige stole og bad dem bedømme dem på en skala. Derefter fik forsøgspersonerne en anden opgave, og et kvarter efter skulle de igen se på stole-billeder og markere, hvilke af stolene de havde set før.

»Det var tydeligt, at folk havde nemmere ved at huske de stole, de kunne lide. Det er også veldokumenteret i hukommelsesforskningen, at hjernen bedre kan huske de ting, vi giver en positiv eller negativ emotionel *tagging*,« forklarer han.

Syv intelligenser kom ind

Men hvad betyder æstetiske læreprocesser så for børns læring? Lærer børnene overheadet noget relevant af æstetiske fag? Hvis man ser på flere omfattende studier (se faktaboks), er svaret ja: Æstetiske fag

INDTRYK OG UDTRYK

Æstetiske læreprocesser er både at sanse og udtrykke sig. Netop det kunne publikum på AROS' Mikael Kvium-udstilling 'Fools', hvor billederne til artiklen er fra.

HVAD BETYDER ÆSTETISKE LÆREPROCESSER FOR BØRNS LÆRING?

BØRNENE ...

1 får redskaber til at kommunikere, dele og skabe forståelse for deres oplevelser af verden.

2 får lystfulde oplevelser. At udtrykke sig gennem drama, musik eller billedkunst er lystfuldt og kan være en positiv og meningsfuld oplevelse i sig selv.

3 udvikler kreativitet og innovation. Det er en kreativ proces at få en idé og omforme en sansning eller en observation til et kreativt udtryk.

4 lærer sig forskellige formsprog, som de kan afkode og udtrykke sig selv igennem. At se teater eller billedkunst, at læse litteratur eller høre eller

spille musik giver et æstetisk beredskab.

5 får mulighed for at lære på en kreativ måde, der styrker deres læring også i de øvrige skolefag. Æstetiske læreprocesser har en dokumenteret betydning for børns læring i andre fag og i livet. Se boks s. 7.

Kilde: Merete Sørensen

og læreprocesser har afsmittende effekt på elevernes dannelse og evner, også i en lang række andre fag. Æstetiske læreprocesser er faktisk nødvendige for læring.

Det bakker Anne Maj Nielsen op om. Ved at inddrage æstetiske læreprocesser i didaktikken i alle fag kan man ramme og rykke endnu flere elever.

»Vi ved, at der er forskellige adgangsveje til samme læring, og i den sammenhæng kan æstetiske læreprocesser spille en meget væsentlig rolle. Det skal man tage alvorligt og medtænke, når man fx planlægger undervisning eller pædagogiske forløb,« siger Anne Maj Nielsen og henviser til den amerikanske psykolog Howard Gardners teori om de syv forskellige intelligenser og de amerikanske professorer Dunn og Dunns forskning i menneskers forskellige læringsstile. Den forskning viser blandt andet, at nogle børn har en udbygget visuel og rummelig opfattelse, andre kan nemmere genkalde sig lyde eller ting, der bliver sagt, og andre igen har en helt særlig taktil skelneevne.

Det er dog ikke ensbetydende med, at æstetiske læreprocesser skal være løftestang for læring i andre fag. De æstetiske læreprocesser og fag er unikke og dannende i sig selv, mener Anne Maj Nielsen.

Større rolle til det æstetiske

Anne Maj Nielsen ser et stort potentiale i at give endnu mere plads til æstetiske læreprocesser i børn og unges liv og ser mange muligheder i at arbejde med æstetiske læreprocesser som en integreret del af fagdidaktikken.

»Vi skal tage æstetiske læreprocesser alvorligt. Der er langt endnu. Det praktisk-æstetiske er blevet set på som noget, du laver i en pause. Men vi bør i stedet se det som noget, der kan integreres i didaktikken i alle fag på mange forskellige måder. Og så er der mange begreber i omløb. Nogle taler om *erfaringsbaseret undervisning* eller om at *inddrage børnenes egne oplevelser*. Det allerførste skridt er, at vi i langt højere grad bruger begrebet æstetiske læreprocesser,« siger Anne Maj Nielsen.

Nogle vinde blæser allerede i den retning. Kulturministeriet har meldt ud, at man vil styrke kunstneriske og æstetiske læreprocesser i dagtilbud og skoler. Intentionerne i skolereformen med blandt andet understøttende undervisning og nye læringsformer giver også muligheder for at få flere æstetiske læreprocesser ind i hverdagen. Så der er god grund til at kigge på mulighederne frem for begrænsningerne, mener Merete Sørensen.

»De æstetiske fag er underkendt i store dele af den vestlige verden. Jeg håber, at de kan komme til at spille en større rolle. Det kræver et øget fokus, og at vi giver lærere og pædagoger de nødvendige kompetenceløft,« siger hun og understreger, at det ikke er noget, der vælter statsbudgettet.

»Det er ikke særlig dyrt, hvis vi kigger på potentialet i at få børn til at arbejde med varierede undervisningsformer, hvor de kan støtte hinanden og blive mere motiverede for at lære – og dermed også få bedre resultater,« siger Merete Sørensen. ■

»Arbejdet med æstetiske læreprocesser i de enkelte fag kan kvalificeres ved, at man overvejer, hvad de genstande og materialer, man inddrager, kan.

Fx er der en verden til forskel på en pakke kopipapir og en håndfuld tuscher og noget ordentligt tegnepapir, fede oliekriddfarver og akvarelmaling.«

Lektor Anne Maj Nielsen

ANNE MAJ NIELSEN

Lektor og afdelingsleder på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Har beskæftiget sig med og forsket i æstetiske læreprocesser gennem hele sit arbejdsliv i en lang række projekter. Sammen med Kirsten

Fink-Jensen redaktør på bogen 'Æstetiske Læreprocesser – i teori og praksis' (Billesø & Baltzer, 2009).

MERETE SØRENSEN

Ph.d.-studerende og lektor på UC Sjælland, pædagoguddannelsen Roskilde. Har beskæftiget sig med æstetiske læreprocesser gennem hele sit arbejdsliv. Sammen med Bennyé D. Austring har hun skrevet bogen 'Æstetik og læring.

Grundbog om æstetiske læreprocesser' (Hans Reitzels Forlag, 2004), som bruges på pædagogiske uddannelser og universitetsniveau i både Danmark, Sverige og Norge, samt en lang række artikler og lærebogskapitler om emnet.

MARTIN SKOV

Hjerneforsker ved Center for Decision Neuroscience på CBS og Danish Research Centre for Magnetic Resonance, Hvidovre Hospitals MR afdeling. Har de seneste ti år studeret og forsket i neuroæstetik. Sammen med

Oshin Vartanian har han redigeret bogen 'Neuroaesthetics' (Baywood, 2009)